

Dr. Pintes Gábor, PhD.
 Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem,
 Pedagógiai Kar,
 Neveléstudományi Tanszék,
 tudományos és nemzetközi ügyekért felelős
 dékánhelyettes; lakhely: Dunaszerdahely;
 e-mail: gpintes@ukf.sk
 és edu.gpintes@gmail.com

Túlélni vagy minőségi életet élni?

A 20. század végére és a 21. század elejére a nyugati civilizációnak sikerült elérnie egy olyan életminőséget/színvonalat, melyben a felmerülő kérdések tárgyát nem a pusztán lét, sokkal inkább annak minősége jellemzi. Életminőség. Életszínvonal. Jólét és jóléti társadalom. Fenntartható fejlődés. Biztos vagyok benne, hogy szinte valamennyi olvasónak ismerősen csengenek ezek a szavak, melyek nem is pusztán szavak. Sokkal inkább eszmények és jelszavak, melyek korunk nyugati civilizációjának vezérgondolatai és legfőbb motívumai. Alig-alig találunk olyan cselekvést vagy szándékot, mely ne a fent említett ideálok valamelyikét célozná meg. Talán egy kicsit gonosz leszek, de mégis felteszem azt a kérdést, mellyel sokan nem akarják magukat és másokat nyugtalanítani, esetleg ingerelni: mit sikerült elérnie a nyugati civilizációnak és miként befolyásolja mindez életünket?

Tények a nyugati civilizáció vívmányairól

Tény, hogy legyőztük az emberiséget leginkább fenyegető betegségek többségét, és a tömegjárványokra mint „kellemetlen” emlékre tekinthetünk vissza. Tény, hogy a nyugati civilizáció embere már nem éhez, és nem kell az éhhalál fenyegetésétől komolyan tartania. Tény, hogy az esetek többségében a pusztító háborúkra (néhány kivételtől eltekintve) is mint a történelemlapok csúfos fejezeteire tekinthetünk. Összefoglalva: tényként könyvelhetjük el,

hogy az emberi lény pusztán létét leginkább fenyegető tényezők többé-kevésbé az emberi ráció ellenőrzése alá kerültek. Semmiképpen sem kérdőjelezhető meg mindaz, amit az előző generációk tettek azért, hogy az embernek születésekor sokkal nagyobb esélye legyen élnie, túlélnie, mint bármikor ezelőtt. A tudományba és az emberi észbe, bölcsességbe vetett hit eredményezte leginkább mindezt. Az ősi hajlamokon, szükségleteken kerekedett felül mindaz, ami korábban elképzelhetetlennek és megvalósíthatatlannak tűnt. Nehéz lenne megtalálni a választ arra, hogy mi, esetleg ki jelenthette a fordulópontot – ha egyáltalán beszélhetünk ilyenről. Nem a szkepszis mondatja velem, de nyitott szemmel kell járnunk és (még ha fáj is) ki kell mondanunk azt is, hogy ennek az „érmének” is bizony két oldala van. A fentebb leírt tények ugyanis arra engednék következtetni, hogy az ember elért egy olyan állapotot, színvonalat, melyre mindig is áhított, és a boldogság és elégedettség „non plus ultráját” élheti meg. Tény viszont az is, hogy az (ezer)mérföldes léptekben mérhető fejlődésnek olyan hozadékai is lettek/vannak, melyek nem kecsegtetnek sem boldogsággal, sem elégedettséggel. Úgy tűnik, mintha a nyugati civilizáció túlfutott volna a célon, és a táv lényegi részének teljesítése ellenére tovább fut, rohan. Na de hova? Mi a célja a nagy rohanásnak és kivel versenyzünk még? Eddig ott voltak a „legfőbb veszedelmek”, melyeket viszont már sikerült legyőznünk. A

feltett kérdésre a legkézenfekvőbb válasz számomra az, hogy önmagunkkal versenyzünk, s leginkább azért, mert megszoktuk, szinte lételemünkünké vált a hajsza, a verseny, a küzdelem. Mind másokkal, mind önmagunkkal. A versenyben, küzdelemben való sikerért az embernek magas mértékű összpontosításra, koncentrációra van szüksége, mely leginkább úgy és akkor lehetséges, ha kialakít magának egy külön világot, életének dimenzióját, melyben csak az „ÉN” van. Az „ÉN” stratégiája, elképzelése, célja és módszerei. Egy elszigetelt ember az „ÉN” világában, ahol a többség futja a saját versenyét másokkal és egyszersmind önmagával is.

Helyzetfelismerés – helyzetértelmezés – helyzetelemzés

Számomra logikus felismerésnek leginkább az tűnik, hogy a 21. század nyugati civilizációjának embere, minden pozitív ismérve és jellemzője mellett, nagyon elszigetelt. Állítom ezt annak ellenére, hogy a világot nyitottnak, határtalannak és a végtelen lehetőségek tárházaként szoktuk jellemezni. A jövőkép és a hosszú távú célok ugyanis szinte minden esetben a versenyt és a küzdelmet vetítik elénk, melyben a sikeres záloga szinte kivétel nélkül abban rejlik, ha az ember képes kialakítani saját kis világát, annak stratégiájával, munkamódszereivel. Megállni, egy helyben létezni, a már meglévővel megelégedni szinte bűnnek számít. Kérdés, hogy az ember halad, fejlődik-e előre, vagy

inkább menekül? Menekül mindattól, ami őt lustának, ambíció nélkülinek bélyegezné meg. Az állandó fejlődésnek ára van, s az előre menekülő ember ennek egyik archetípusa. Mindez persze nem kell, hogy minden esetben rossz színben tűnjön fel előttünk, csak legyen valami értelme. A küzdelemnek, a hajszának, a versenynek. A gond sajnos azzal van, ha azért küzdünk, hogy küzdhessünk, versenyzünk, hogy versenyezhesünk. Javítson ki valaki, ha nagyot tévednék, de számomra ez nagyon úgy tűnik, mintha ez újra a „túlélni” ösztönök felülkerekedését jelentené a „megélni” szükségletek felett. Nem tagadom, a verseny jó eszköze annak, hogy újabbnál újabb produktumokkal, eljárásokkal gazdagítsa az emberiséget. Abban viszont már nem vagyok annyira biztos, hogy mindennek az emberiség, az emberi lét vezérelvének kell lennie. Persze nem könnyű választ adni arra a kérdésre, hogy meddig szolgálja a verseny az egyén és a társadalom javát, gazdagodását – és mikor fordul át romboló mechanizmussá. Mert be kell látnunk, hogy sok destrukciónak oka keresendő az öncélú és értelmetlen versengésben.

Neveljük-e versenyben, versenyre?

Egy pedagógus, szülő, nevelő számára biztosan más megvilágításba kerül a megfogalmazott kérdés, mint pl. egy közgazdász vagy egy pragmatikus szempontokat preferáló stratégia számára. A nevelő (soroljuk ide mindazokat, akikre nevelési feladat hárul) jövőképe ugyanis nem állhat pusztán objektív és haszonelvű érdekek és motívumok építőelemeiből. Legyen az szülő vagy tanár, a nevelt objektív sikerén és sikerességén kívül olyan értékeket is közvetítenie kell a nevelés által, melyek túlmutatnak a „túlélés” pusztá tényén. Ezek az értékek ritkán objektívizálhatók, és a ráció helyett az emóciót helyezik előtérbe. Kutasi Ágnes (2007) az életminőséget mint „az objektív életfeltételi kereteken belül formálódó boldogság, elégedettség szintjét, a létfeltételek megélését, az objektív feltételek szubjektív érzékelését” tekinti. Boldogság, elégedettség, szubjektív érzékelés. Egy sikeres, ámde elszigetelt ember szótárában az ilyen kifejezések, életének prioritásai közül hiánycikknek, esetleg felesleges „balansznak” tekinthetők. Nem szeretem a konfliktust, ahogy egyik szülő sem szereti, ha gyermeke magas lázról szenved. Tudjuk viszont, hogy a magas lázzal az emberi

szervezet a külső/belső betolakodókra reagál és veszi fel ellenük a harcot. Úgy érzem, korunk életvezetési és nevelési orientációjában is konfliktus van. Konfliktus a már-már öncélúvá deformálódó versenyszellem mint életszeme és az életet annak teljességében megélni akarás eszméje között. Konfliktus a túlélés és a minőségi élet között. A problémát (konfliktust) viszont tovább bonyolítja, hogy a versenyre mint életeszményre voksolók szentül hiszik, hogy minőségi életet élnek. Nehéz vitába szállni ezzel, mert a szabad akarat és döntéshozatal mindenki számára lehetőséget ad a saját „helyes út” kiválasztására. Vannak viszont kivételek. Ezek pedig a neveltek. Az életvezetést, az életben preferált értékeket leginkább (és céltudatos módon) a neveléssel közvetítjük. Így hát korántsem mindegy, hogy a neveltet miféle értékorientáció szerint és felé neveljük. Nem mindegy, hogy a versenyt a boldogulás egyik eszközeként, de nem kizárólagos zálogaként közvetítjük. Ugyancsak nem lehet közömbös számunkra, hogy az életminőséget a megvívott csaták mennyiségével és eredményességével, vagy az életkörülmények szubjektív megélésével, átélésével azonosítjuk-e, s hogy kissé visszakanyarodjunk alapmotívumunkhoz is, nem mindegy, hogy az ember elszigetelt lényként (esetleg sikerei társaságában) éli le/meg az életét, vagy tényleges (társas) kapcsolatokban. Nem hiszem, hogy kellő hangsúlyt fektetnénk manapság annak, hogy a gyermekek orientációja, értékpreferenciájának alakulása döntő módon a mi kezünkben van. Ez nem más, mint a nevelés. Az, amit ma nagyrészt lebecsülünk, esetleg úri hun-cutságnak tartunk.

Lépjünk vissza, hogy tovább haladhassunk!

Hangzatos és egyben kifejező jelszó az itt megfogalmazott felszólítás. Ah-

hoz viszont eszköze és lehetősége sincs egyetlen pedagógusnak és szülőnek sem, hogy globális változást eszközöljön. Tovább nehezíti az „ügyet”, hogy mindketten csupán parányi elemei egy olyan szerkezetnek, mely már-már a verseny „mindenhatóságát” és annak abszolút pozitív hatását hirdeti. Ezen a ponton majdnem azt kívántam javasolni, hogy akkor küzdeni kell. Küzdeni igen, de nem versenyezni! Kivel, miért, mi célból? Legtöbbször, amikor válságba kerül az ember (emberiség), visszatér az alapokhoz, azokhoz a fundamentumokhoz, melyek szilárd kiindulópontot jelenthetnek számára az „újraépítkezéshez”. Nem hiszem, hogy a mára deformálódott építmény újraépítése az alapok újragondolását is megkívánná. Ez ugyanis extrém helyzeteket és eredményeket szülhet, melyek újabb zsákutcákba taszíthatnának minket. Olyan értékek visszavezetésére, újraértékelésére van szükség, melyek nem (nagyon) idegenek számunkra, csak nem szolgálják feltétlenül azt az orientációt, melyet kritikának vettem alá. Kompromisszumkészség, alázat (nem összetévesztendő a megaláztatással), szerénység, elégedettség. A titok nyitja leginkább abban van, hogy képesek vagyunk-e értéket tulajdonítani annak, amit tényleges életminőségnek nevezünk, vagy a permanens verseny és küzdelem szükséglete azokat az ösztönöket táplálja bennünk, melyek évezredek óta hajtották az emberiséget a másokon való felülkerekedés felé. *Mert a túlélés egyetlen útja a győzelem, a győzni akarás! Vagy mégsem?* A kérdés tehát helyénvaló: túlélni vagy minőségi életet élni?

Felhasznált irodalom

■ Utasi Ágnes (eds.): *Az életminőség feltételei*. MTA, Budapest, 2007.